

วารสารวิชาการ อุตสาหกรรมศึกษา

วารสารวิชาการอุตสาหกรรมศึกษา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม 2551 (29-33)

การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า

นันทศักดิ์ สุขแก้ว, พิชัย สดภิบาล, สมเดช เจยไสย

สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

39/1 ถ.รัชดาภิเษก แขวงจันทรเกษม เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

บทคัดย่อ

การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า 6 ด้าน คือ ด้านผลตอบแทนที่เป็นธรรม ด้านสภาพการทำงานที่ปลอดภัย ด้านความมั่นคงและก้าวหน้าในงาน ด้านงานที่อิสระและท้าทาย ด้านความสมดุลในชีวิตงานและส่วนตัว และ ด้านความสัมพันธ์ภายในองค์กร 2) ศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการทำงาน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน กำหนดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีเจาะจง จากคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า จำนวน 196 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามเพื่อการวิจัย สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยการทดสอบค่าที (t-test) ค่าความแปรปรวนแบบทิศทางเดียว (One way ANOVA) การเปรียบเทียบรายคู่ ด้วยวิธีการ LSD ผลการวิจัยในการศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า 6 ด้าน คือ ด้านผลตอบแทนที่เป็นธรรม ด้านสภาพการทำงานที่ปลอดภัย ด้านความมั่นคงและก้าวหน้าในงาน ด้านงานที่อิสระและท้าทาย ด้านความสมดุลในชีวิตงานและส่วนตัว และ ด้านความสัมพันธ์ภายในองค์กร พบว่า คนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้ามีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน คือ ด้านสภาพการทำงานที่ปลอดภัย ด้านผลตอบแทนที่เป็นธรรม ด้านความสัมพันธ์ภายในองค์กร และมีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงและก้าวหน้าในงานและด้านความสมดุลในชีวิตงานและชีวิตส่วนตัว และจากการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า จำแนกตามลักษณะส่วนบุคคล คือ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการทำงาน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ผลการวิจัยพบว่า ค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นของคนงานเกี่ยวกับด้านสภาพการทำงานที่ปลอดภัยมีค่าเฉลี่ยในระดับมาก สูงกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้บริษัทควรจะต้องจัดให้มีองค์ประกอบของคุณภาพชีวิตการทำงานทั้ง 6 ด้านให้แก่คนงานในระดับที่มากขึ้น

คำสำคัญ: คุณภาพชีวิตการทำงาน

Abstract

A Study of Quality of Work Life of Workers Load and Discharge Cargoes to and from the Ship, aimed to :
1) Study six aspects of Quality of Work Life of Workers Load and Discharge Cargoes to and from the Ship the (fair income, safety, security and progress, non-strict and challenging work, balance of work and personal life and

relationship in the organization), 2) To compare six aspects of personal datas (sex, age, martial status, education level, working time and income), with the quality of work life of workers load and discharge cargoes to and from the ship. The sample of this study were 196 workers. The data were collected by a questionnaire, frequency, percentage, mean and standard deviation were employed to data analyze. t-test and one way ANOVA were used to test the hypothesis followed by the use of LSD method. The result of this research Study six aspects of Quality of Work Life of Workers Load and Discharge Cargoes to and from the Ship the (fair income, safety, security and progress, non-strict and challenging work, balance of work and personal life and relationship in the organization) revealed that the workers indicated that their opinion of the “most” level on four aspects: safety, non-strict and challenging work, fair income and relationship in the organization, and at the “medium” level on two aspects: security and progress, and balance of work and personal life.

And it to compare six aspects of personal datas (sex, age, martial status, education level, working time and income) revealed that the mean of the safety factor was higher than other factors. Therefore, the company should provide all six factors at higher level for the workers.

Keyword: Quality of Work Life

ภูมิหลัง

แผนพัฒนาประเทศฉบับที่ 10 มุ่งสู่ “สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน” ภายใต้แนวปฏิบัติของ “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” จึงได้กำหนดพันธกิจของการพัฒนาคนให้มีคุณภาพพร้อมคุณธรรมและรอบรู้อย่างเท่าทัน มีสุขภาวะที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิต โดยได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคน ให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพ เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชน และสังคมไทย โดยพัฒนากำลังแรงงานระดับกลางที่มีคุณภาพเพิ่มเป็นร้อยละ 60 ของกำลังแรงงานทั้งหมด โดยรายได้เฉลี่ยของแรงงานเพิ่มขึ้นร้อยละ 4.5 (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2551)

เนื่องจากวิถีชีวิตปัจจุบันที่ทุกคนต้องเข้าไปมีส่วนร่วมในสังคม ที่เป็นวิถีชีวิตที่ลอกแบบมาจากประเทศอุตสาหกรรมในโลกตะวันตก เป็นวิถีชีวิตที่พึ่งพาเทคโนโลยีมากกว่าพึ่งพาตนเองคนทุกคนในสังคมต่างขวนขวายหาทางบำรุงบำเรอความสุขโดยวิถีทางที่เป็นวัตถุนิยม วิธีการได้มาซึ่งวัตถุต่าง ๆ ที่มีความจำเป็นจะต้องใช้เงินตราแลกเปลี่ยน

การได้มาของเงินตราคือการทำงานในระบบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับธุรกิจ โดยในความคิดของตนนั่นต่างก็คิดว่ายิ่งทำงานมากยิ่งได้เงินมาก ทุกคนก็ต้องแก่งแย่งกันเพื่อไปอยู่จุดที่สูงกว่า จนหลงลืมการเป็นอยู่แบบธรรมชาติ และพึ่งพาตนเอง คนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้าก็เป็นส่วนหนึ่งในวงวนดังกล่าวด้วย สิ่งที่คนงานตื่นหรือไม่ทำงาน ทำงานน้อยลงหรือขยันขันแข็งเป็นผลสืบเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมในการทำงานทั้งสิ้น ทั้งห้องทำงาน สภาพเครื่องมือเครื่องจักรในการทำงาน ระบบงาน หรือระบบบริหารองค์กร หากจัดให้มีสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี คนงานก็อยากทำงาน ทำงานอย่างมีความสุขไม่ยากเปลี่ยนงานเพราะคุณภาพชีวิตการทำงานดี แต่ถ้าพนักงานไม่มีความสุข เขาอาจเปลี่ยนงานใหม่ ดังนั้นองค์กรที่มีปัญหาคมนงานขาดงานบ่อย มีอัตราการเข้าออกของพนักงานสูง และมีการเรียกร้องมาก อาจแปลได้ว่ากำลังมีปัญหาคุณภาพชีวิตของคนในองค์กร

ดังนั้นจึงเป็นเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยมีความสนใจ ที่จะศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า ว่ามีคุณภาพชีวิตการทำงานอย่างไร มีความพึงพอใจในงานที่ทำอยู่หรือไม่ ซึ่งผลการวิจัยครั้งนี้จะเป็นข้อมูลให้กับองค์กร ที่ทำงานด้านการขนถ่าย

สินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้าในการปรับยุทธศาสตร์การ
พัฒนาบุคลากร ให้สอดคล้องกับยุทธศาสตร์การทำธุรกิจของ
องค์กรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ความมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่
ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า
2. เพื่อศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตการทำงาน
ของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุก จำแนกตาม
ลักษณะส่วนบุคคล

ความสำคัญของการวิจัย

1. ผลการวิจัยจะชี้ให้เห็นระดับความคิดเห็น
เกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่าย
สินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า
2. ผลการวิจัยจะเป็นแนวทางพื้นฐานสำหรับการ
ส่งเสริมคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่าย
สินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า

ขอบเขตของการวิจัย

1. การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่
ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า โดยการเก็บ
รวบรวมข้อมูลที่ได้จากทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ คนงานที่
ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า จำนวนทั้งหมด 196
คน ของบริษัท เอส.เอ็น.พี จำกัด
3. ผู้วิจัยกำหนดสถานที่ในการวิจัยเป็นท่าเรือภาค
ตะวันออก 4 แห่ง คือ ท่าเรือแหลมฉบัง ท่าเรือสยามซีพอร์ต
ท่าเรือศรีราชาฮาร์เบอร์ ท่าเรือมาบตาพุด
4. การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในช่วงเดือนกรกฎาคม
- ตุลาคม 2551 ในการออกแบบสอบถาม กระจาย
แบบสอบถาม การเก็บรวบรวมข้อมูล และสรุปประมวล
ผลการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นกลุ่มคนงานที่
ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้าของบริษัท เอส.เอ็น.พี

จำกัด ที่รับทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้าในภาค
ตะวันออกซึ่งมีจำนวนท่าเทียบเรือทั้งหมดจำนวน 4 แห่ง
จำนวน 196 คน

ตัวแปร

ตัวแปรอิสระ ประกอบด้วยลักษณะส่วนบุคคล
ได้แก่ เพศ อายุ สถานภาพ ระดับการศึกษา ระยะเวลาการ
ทำงาน รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ตัวแปรตาม ประกอบด้วยคุณภาพชีวิตการทำงาน
6 ด้าน ได้แก่ ด้านผลตอบแทนที่เป็นธรรม ด้านสภาพการ
ทำงานที่ปลอดภัย ด้านความมั่นคงและก้าวหน้าในงาน ด้าน
งานที่อิสระและท้าทาย ด้านความสมดุลในชีวิตงานและชีวิต
ส่วนตัว ด้านความสัมพันธ์ภายในองค์กร

สมมติฐานในการวิจัย

1. คนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุก
สินค้าที่มีเพศ ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงาน ต่างกัน
2. คนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุก
สินค้าที่มีอายุ ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงาน ต่างกัน
3. คนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุก
สินค้าที่มีสถานภาพ ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงาน ต่างกัน
4. คนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุก
สินค้าที่มีระดับการศึกษา ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการทำงาน
ต่างกัน
5. คนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุก
สินค้าที่มีระยะเวลาการทำงาน ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการ
ทำงาน ต่างกัน
6. คนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุก
สินค้าที่มีรายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่างกัน มีคุณภาพชีวิตการ
ทำงาน ต่างกัน

สรุปผลการวิจัย

ส่วนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคล

จากผลการวิจัยสรุปได้ว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วน
ใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ 31 - 40 ปี มีสถานภาพสมรส มี
ระดับการศึกษาม.3 มีระยะเวลาการทำงานต่ำกว่า 1 ปี และมี
รายได้เฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท

ส่วนที่ 2 คุณภาพชีวิตการทำงาน

พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานเฉลี่ยโดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.43$) และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่า มีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากได้แก่ด้านสภาพการทำงานที่ปลอดภัย ($\bar{X}=3.72$) ด้านงานที่อิสระและท้าทาย ($\bar{X}=3.57$) ด้านผลตอบแทนที่เป็นธรรม ($\bar{X}=3.45$) ด้านความสัมพันธ์ภายในองค์กร ($\bar{X}=3.42$) มีความคิดเห็นอยู่ในระดับปานกลาง ได้แก่ด้านความมั่นคงและก้าวหน้าในงาน ($\bar{X}=3.36$) และด้านความสมดุลในชีวิตงานและชีวิตส่วนตัว ($\bar{X}=3.08$)

อภิปรายผล

การวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้า โดยรวมผู้ตอบแบบสอบถามมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานอยู่ในระดับมาก ด้านผลตอบแทนที่เป็นธรรม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของฉัชพล ภูเต็ง (2540) ได้ทำการศึกษาเรื่องคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานโรงงานมักกะสัน การรถไฟแห่งประเทศไทย ผลการศึกษาพบว่าพนักงานโรงงานมักกะสัน การรถไฟแห่งประเทศไทย มีความพึงพอใจต่อคุณภาพชีวิต ด้านค่าตอบแทนที่ยุติธรรมเพียงพอ โดยสรุปอยู่ในเกณฑ์มาก ด้านสภาพการทำงานที่ปลอดภัย ด้านงานที่อิสระและท้าทาย ด้านความสัมพันธ์ภายในองค์กร มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณภาพชีวิตการทำงานอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความมั่นคงและก้าวหน้าในงาน ด้านความสมดุลในชีวิตงานและชีวิตส่วนตัว ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของนารัตน์ สร้อยสกุล (2544) ที่ทำการศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจในสำนักงานจรตารวจ ผลการศึกษาวิจัยเชิงสำรวจพบว่าคุณภาพชีวิตการทำงานอยู่ในระดับปานกลาง ด้านความสมดุลระหว่างชีวิตงานกับชีวิตด้านอื่นๆ ด้านความมั่นคงและความก้าวหน้าในงาน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะสำหรับการนำผลการวิจัยไปใช้

การวิจัยเรื่องคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าขึ้นลงเรือบรรทุกสินค้าในครั้งนี้ จะเป็น

แนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตการทำงานของคนงานให้ดียิ่งขึ้นต่อไปในอนาคต ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะความคิดเห็นเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

1. ด้านความมั่นคงและก้าวหน้าในงาน ควรจัดงานที่ท้าทายความสามารถให้ทำ การให้ความเป็นอิสระในการทำงานเพราะทุกคนปรารถนาจะมีอิสระในการทำงานด้วยตัวเอง หากใช้วิธีการสั่งการให้ทำตามในทุกๆ เรื่อง กลับจะเป็นการทำให้แรงจูงใจต่ำลงได้ นอกจากนี้ควรเปิดโอกาสให้คนงานมีส่วนร่วมในการเสนอแผนการทำงานด้วยทุกครั้งที่มีโอกาสเอื้ออำนวย และการมอบหมายงานที่สำคัญให้รับผิดชอบ การมีส่วนร่วมในการวางแผน เพื่อกระตุ้นให้มีการแข่งขันกันคิด แข่งขันกันทำงาน และมีการถ่ายทอดความรู้ประสบการณ์ให้กัน ซึ่งเป็นลักษณะของการเรียนรู้จากการทำงาน

2. ด้านความสมดุลในชีวิตงานและชีวิตส่วนตัว ควรเปิดโอกาสให้คนงานได้ทำกิจกรรมร่วมกันทางสังคมบ้าง เช่น การเตะตะกร้อ เตะฟุตบอล หรือจัดกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้คนงานได้มีส่วนร่วมทำกิจกรรมนั้น เพื่อให้รู้สึกว่าเป็นการพักผ่อนจากการทำงาน นอกจากนี้คนงานก็มีความปรารถนาที่จะก้าวหน้าในด้านอาชีพเป็นเป้าหมายของทุกคน การให้โอกาสเข้าร่วมการฝึกอบรมในการทำงาน จะเป็นการส่งเสริมให้คนงานได้เรียนรู้อยู่ตลอดเวลา เพื่อยกระดับการเรียนรู้ของตนเองด้วย

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาถึงตัวแปรหรือปัจจัยอื่นที่คาดว่าจะมีผลต่อคุณภาพชีวิตการทำงาน ซึ่งจะช่วยให้การวิจัยมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่นด้านจิตสำนึก ด้านค่านิยม ด้านวัฒนธรรมองค์กร ด้านศักยภาพขององค์กร ฯลฯ

2. ควรศึกษาวิจัยโดยใช้กลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ เพราะจะได้ผลการวิจัยสามารถนำไปอ้างอิง เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพชีวิตของคนงานที่ทำการขนถ่ายสินค้าได้

บรรณานุกรม

- [1.] กรมการขนส่งทางน้ำและพาณิชยนาวี. (24 เมษายน 2551). *ความรู้เรื่องท่าเรือและเรือ*.
<http://www.md.go.th>

นันทศักดิ์ สุขแก้ว, พิชัย สดภิบาล, สมเดช เฉยใส

วารสารวิชาการอุตสาหกรรมศึกษา ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม - ธันวาคม 2551 (29-33)

- [2.] ณัชพล ภูเต็ง. (2540). การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานโรงงานมักกะสัน การรถไฟแห่งประเทศไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [3.] นิตยาพร สาธ. (2546). คุณภาพชีวิตการทำงานของผู้ปฏิบัติงานฝ่ายบำรุงรักษาการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย กรณีศึกษา : โรงไฟฟ้าแม่เมาะ. ปริญญาบริหารธุรกิจมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [4.] นารีรัตน์ สร้อยสกุล. (2544). คุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการตำรวจในสำนักงานจเรตำรวจ. ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [5.] บุญเชิด ภิญโญนนตพงษ์. (2545). ประมวลสาระชุดวิชาการพัฒนาเครื่องมือสำหรับประเมินการศึกษา. สาขาวิชาศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- [6.] ราชบัณฑิตสถาน. (2545). พจนานุกรมราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2545. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์อักษรเจริญทัศน์.
- [7.] วรณารถ แสงมณี. (2543). การบริหารงานบุคคล. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง.
- [8.] วรณภา เสนา. (2544). การศึกษาคุณภาพชีวิตการทำงานของพนักงานสายการผลิตบริษัท บิวตี้เจมส์ แฟตเตอร์ จำกัด. ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- [9.] วิชาญ สุวรรณรัตน์. (2543). ความสัมพันธ์ระหว่างคุณภาพชีวิตการทำงานกับความผูกพันต่อองค์กรของพนักงานฝ่ายปฏิบัติการบิน บริษัทการบินไทยจำกัด (มหาชน). ปริญญานิพนธ์มหาบัณฑิต ภาควิชาวิทยาศาสตร์ สาขาจิตวิทยาอุตสาหกรรม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- [10.] วิจิตรา วิเชียรชม. (1 เมษายน 2551). กฎหมายแรงงาน. <http://law.tu.ac.th>
- [11.] สุทิน สายสงวน. (2533). การศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณภาพชีวิตการทำงานของข้าราชการ : กรณีข้าราชการในสังกัดส่งเสริมการเกษตร ประจำสำนักงานเกษตรอำเภอภาคใต้. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- [12.] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2551). สรุปสาระสำคัญแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10. <http://www.nesdb.go.th>
- [13.] Bluetone, Iruing. (1977). *Implementation quality of Worklife Program*. Management Review. Vol 3 (July): 43-46
- [14.] Dubrin, A.J. (1998). *Human Relations: a job oriented approach*. New Jersey: Prentice Hall.
- [15.] Huse. E.F. and Cummings, T.G. (1985). *Organization Development and Chang*. 3d ed. Minnerota: West Publishing.
- [16.] Richard E. Walton. (1974). Improving the Quality of Worklife *Harrvard Business Review*. (May-June)
- [17.] Westley, Willeam A. (1979). *Problems and Solution in the Quality of Working Life*. Human Relations.